

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jan Kučírek

Zemřel profesor Antonín Vašíček

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 12 (1967), No. 2, 119--121

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/138174>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1967

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY, JUBILEA, HISTORIE

ZEMŘEL PROFESOR ANTONÍN VAŠÍČEK

Celý vědecký svět překvapila truchlivá zpráva, že po krátké a těžké chorobě zemřel v Brně náhle dne 16. listopadu 1966 vědec světového jména, profesor RNDr. ANTONÍN VAŠÍČEK, DrSc., vedoucí katedry fyziky pevné fáze a Laboratoře fyziky na přírodovědecké fakultě brněnské university Jana Evangelisty Purkyně. Odešel zcela neočekávaně ve věku 63 let, odešel uprostřed pilné práce a plný elánu a energie. Jeho úmrtí je těžkou ztrátou jak pro brněnskou universitu, tak i pro československou fyziku, jejíž byl profesor Vašíček čelným představitelem. Jeho spolupracovníci i žáci hluboce truchlí nad tak těžkou ztrátou.

Profesor Antonín Vašíček se narodil dne 28. října 1903 v Cetkovicích na Boskovicku jako páté dítě v rodině malého zemědělce. Studoval na gymnasiu v Boskovicích a pak na přírodovědecké fakultě tehdejší Masarykovy university v Brně. Po absolvování působil jako asistent profesora Veliška na Vysokém učení technickém v Brně. Zde se také v roce 1935 habilitoval. Nuzné poměry, které pro asistenty vysokých škol byly takřka nesnesitelné, přinutily jej, aby jako docent fyziky odešel vyučovat na klasické gymnasium v Brně. Zde působil i za války. Krátce po osvobození, v roce 1947 byl jmenován vysokoškolským profesorem fyziky na Vysokém učení technickém v Brně. V roce 1952 pak přešel na přírodovědeckou fakultu brněnské university, kde působil až do své smrti. Během svého působení na brněnské universitě vykonával řadu akademických funkcí, byl proděkanem a zastupujícím prorektorem, kromě toho byl členem vědeckých rad řady brněnských vysokých škol i ústavů. Jeho žáci, jak z gymnasia, tak i ze školy vysoké, vzpomínají s láskou na profesora Vašíčka i na jeho činnost pedagogickou. Znají jej jako velice citlivého učitele, jehož přítomnost při zkoušce dodávala zkoušeným potřebný klid a jistotu.

Vědecky začal Vašíček pracovat pod vedením profesora Veliška v oboru elektroosmózy na některých keramických diafragmách, v tomto oboru se také habilitoval. Kromě toho se během působení na Vysokém učení technickém zabýval otázkami stavební akustiky. Těžiště jeho vědeckých prací a světový význam profesora Vašíčka leží však v optice tenkých vrstev. Profesor Vašíček stál u kolébky tohoto vědního oboru a svými pracemi přispěl k jeho rozvoji nebyvalou měrou. Patří proto k nejznámějším českým fyzikům a jako vědecká kapacita je ve světě velmi ceněn a vážen.

Ke studiu tenkých vrstev přivedla Vašíčka, jak sám často zdůrazňoval, nástupní rektorská přednáška prof. Vondráčka, ve které se hovořilo o kyslíčnickových vrstvách samovolně narůstajících na povrchu různých materiálů. Vašíček nelitoval námahy ani prostředků a sám si ještě před válkou koupil polarizační spektrometr, který podle svých vlastních návrhů nechal upravit v dokonalý elipsometr. Tento přístroj je i dnes, po třiceti letech, u nás v Československu unikátní a snese srovnání i s nejdražšími zahraničními přístroji posledního typu. Pomocí tohoto zdokonaleného přístroje proměřoval prof. Vašíček stav polarizace monochromatického světla, odraženého

od skleněných destiček. Pracoval doma, ve volných chvílích po příchodu ze školy, na které učil. pracoval dlouho do noci. Tato měření, konaná vizuálně, jsou velmi namáhavá a časově velmi náročná. Vrozená svědomitost a důkladnost vedla profesora Vašíčka k tomu, že všechna měření po čase několikrát opakoval. Po velmi namáhavých měřeních a po neméně obtížném ručním početním zpracování naměřených výsledků — tehdy ještě nebyly k dispozici rychlé samočinné počítače, profesor Vašíček zjistil, že se při opakovaných měřeních výsledky vždy nepatrně liší. Vzniklé systematické rozdíly ve stupni polarizace odraženého světla se mu podařilo vysvětlit narůstáním povrchové kysličíkové vrstvy na měřených skleněných destičkách. O výsledcích svých bádání podal prof. Vašíček zprávu do tehdy jediného fyzikálního časopisu u nás, do Rozprav II. třídy České akademie. Tam ji však jako málo závažnou odmítli v původní verzi otisknout a vrátili ji k přepracování. I když toto rozhodnutí Vašíčka velice zarmoutilo, tušil, že jeho pozorování jsou závažná, a proto svůj článek poslal do redakce časopisu Physical Review. Tam byla skutečně otištěna právě v době, kdy problémy s měřením povrchových vrstev začínaly zajímat fyziky na celém světě. Tím bylo Vašíčkovo jméno navždy spojeno s rodícím se oborem fyziky tenkých vrstev. Praktické aplikace tenkých vrstev — antireflexní optika, neviditelné sklo, studená zrcadla, polovodiče aj. přinášely každodenně nové a nové problémy, na jejichž řešení se profesor Vašíček aktivně podílel.

Vašíček publikoval takřka stovku původních vědeckých prací,^{*)} převážně v zahraničních časopisech. Výsledky svého dlouholetého studia shrnul do dvou monografií: Optika tenkých vrstev (1956) a Měření a vytváření tenkých vrstev v optice (1957). První z nich byla přeložena do angličtiny a vydána v r. 1960 v Holandsku. Byla okamžitě rozebrána a nakladatel chtěl vydat i monografii druhou. Profesor Vašíček však z vrozené skromnosti s vydáním překladu své druhé knihy nesouhlasil, domníval se, že s rozvojem samočinných počítačů již zastarala. Dnes však vidíme, že tomu tak není a že obě Vašíčkovy knihy jsou opravdu příručními svazky na stolech pracovníků optických laboratoří na celém světě. V roce 1964 vychází Vašíčkovy Tabulky ke stanovení optických konstant z intenzit odraženého světla v pětijazyčném vydání Československé akademie věd v Praze.

Profesor Vašíček se stal nejznámějším československým fyzikem v zahraničí. Svědčí o tom jeho bohatá korespondence i řada návštěv předních fyziků v jeho brněnské pracovně. Na mezinárodních konferencích a sympoziích, kterých se profesor Vašíček zúčastnil, vznikla četná přátelství a užitečné osobní styky, které brněnskou optickou školu ve světě proslavily. Profesor Vašíček získal rovněž nejvyšší vyznamenání americké optické společnosti, jejímž byl členem: byl jmenován „Fellow of the American Optical Society“.

Vašíček se v posledních deseti letech zabýval teorií odrazu a průchodu světla tenkou absorbující vrstvou a vystoupil s revizí dosud používaných Murmannových vzorců. Ukázal na to, že z energetického hlediska jsou tyto vzorce neúnosné a navrhl způsob, jak tuto nesrovnalost odstranit. Získal tak nové, revidované vzorce, které splňují energetickou bilanci. Jeho práce podnítila bouřlivou diskusi u nás i v zahraničí. I protivníci prof. Vašíčka uznávají, že jím vyvolaná diskuse přispěla k důkladnému osvětlení teoretických principů, ležících v základech teorie tenkých vrstev a pomohla dokonale tyto nejasné otázky vysvětlit.

Bohatá byla i veřejná činnost profesora Vašíčka. Byl členem ústředního výboru Jednoty čs. matematiků a fyziků, místopředsedou výboru sekce Socialistické akademie, členem krajského výboru Obránců míru a řady jiných institucí. Všude byla známa jeho ochota pomoci tam, kde je to zapotřebí. U příležitosti svých šedesátých narozenin byl vyznamenán řádem „Za zásluhy o výstavbu“ a byl nositelem medaile „Osvobození města Brna“.

Celý svůj život zasvětil profesor Vašíček vědecké práci. Stovky sešitů s poznámkami, napsanými jeho drobným písmem, takřka stovka jeho vědeckých prací a dvě monografie spolu s optickými tabulkami — to zůstává jako nehynoucí a věčný pomník tohoto skromného vědce, i když on sám

^{*)} Seznam publikací A. Vašíčka byl uveřejněn v Čs. Čas. Fys. 16 (1966), 191.

již odešel. Škoda jen, že mnoho myšlenek ještě nestačil sformulovat, škoda jen, že řada z nich zůstala torzem. Jeho myšlenky však budou žít v řadě dalších prací, které podnítily a kterým daly vzniknout. Žáci profesora Vašíčka — pokračovatelé v jeho díle — mají nelehký úkol. Avšak vzpomínka na velkého učitele a skromného člověka bude pro ně stálou pobídkou — nepolevit a nezastavit se před žádnou překážkou v cestě za vědeckou pravdou.

Jan Kučírek

III. WISSENSCHAFTLICHE JAHRESTAGUNG DER MATHEMATISCHEN GESELLSCHAFT DER DEUTSCHEN DEMOKRATISCHEN REPUBLIK

Třetí vědecký sjezd Matematické společnosti Německé demokratické republiky se konal od 7. do 11. února 1966 v Lipsku.

Uvedený sjezd byl po všech stránkách velmi pečlivě připraven. Tištěný program obsahoval na 95 stránkách denní pracovní rozvrh pléna i jednotlivých sekcí. Kromě toho v něm byly uvedeny krátké výtahy jednotlivých přednášek a referátů i jmenný seznam téměř 800 účastníků. Sjezdu byli přítomni matematici ze všech lidově demokratických států a také z Anglie, Belgie, Itálie, NSR, Rakouska, Švýcarska, Turecka a USA.

Původně plánovaná účast československých matematiků, uvedených ve jmenném seznamu sjezdu, se bohužel částečně zmenšila o ty, kteří se nemohli dostavit pro pasové obtíže, takže jejich přednášky a referáty seřazené do přesně časovaných programů musely být někdy i v poslední chvíli odříkány. Účastníci zahraničních konferencí i příslušné úřady by si konečně již měli uvědomit, že před mezinárodním fórem to nepůsobí dobrým dojmem.

Sjezd měl vysokou odbornou i vědeckou úroveň. Přednášky se konaly jednak ve společných zasedáních, kde bylo předneseno několik přehledných přednášek, z nichž některé byly i hodinové. Sjezd zasedal v těchto sekcích: logika (8), analýza I a II (35), geometrie (24), numerická statistika a početní technika (16), hospodářská matematika (8), kybernetika (20), počet pravděpodobnosti a matematická statistika (21), mechanika (16), vyučování a výchova (16), algebra a teorie čísel (25), matematická fyzika a nauka o proudění (13). Čísla v závorkách udávají počet příslušných přednášek nebo sdělení. Zahajovací přednášky i přednášky s předpokládanou účastí byly pořádány v sále fyziologického ústavu s asi 700 sedadly, kde vše (opakují vše) bezvadně fungovalo, tj. od zatemňování, přes promítání až po kvalitu zvukové reprodukce.

Překladatelská služba nebyla plánována a až na malé výjimky se přednášelo německy.

Při slavnostním zahájení promluvil předseda společnosti, rektor university Karla Marxe, státní tajemník pro vysoké a odborné školství a starosta města Lipska. Slavnostní přednášku „Richard Dedekind, jeho život a dílo“ přednesl prof. dr. H. GRELL z Berlína.

Pak se účastníci rozdělili podle svých zájmů, aby vyslechli v sekcích příslušné přednášky. Z Československa přednášeli: BABUŠKA, DITTRICH, DUŠEK, KOLIBIAR, MENŠÍK a SETZER.

Na sjezdu bylo pozoruhodné, jak velkou část programu tvořily pedagogické otázky spojené s modernizací výuky matematiky, jimž věnovali pozornost matematici všech oborů. Tyto přednášky se konaly v největším sálu. Zde přednesli své referáty přední evropské matematici zabývající se modernizací výuky, např. prof. G. PAPPY z Bruselu, prof. K. HÄRTIG z Berlína atd.

Moji přednášku „Rozhledy matematicko-fyzikální, časopis pro studenty“ vyslechlo 280 účastníků, podobně byla navštívena i přednáška doc. SETZERA „Jak Rozhledy matematicko-fyzikální podporují soutěživost středoškolské mládeže“.

Pro téměř všechny posluchače bylo překvapením, že vůbec takový časopis máme a že již dokonce vychází v 44. ročníku. V diskusi po přednáškách se projevil velký zájem o náš časopis a získali jsme řadu předplatitelů. Ukazuje se, že naše zkušenosti mohou v zahraničí pomoci při zakládání podobných časopisů, jakým je např. „Junge Mathematiker“ v Lipsku.